

Darnus regionų vystymasis: Regionų plėtros tarybos

Lietuvos Regionų plėtros tarybų veiklos tyrimas. Viešosios konsultacijos ataskaita

Akvilė Naginionytė
Kristina Samasionokaitė

akvile.naginionyte@kurkl.lt
kristina.samasionokaite@kurkl.lt

+37065413078
+37068889004

TURINYS

ĮVADAS.....	3
TYRIMO SPECIFIKACIJA	5
1. REGIONŲ PLĖTROS TARYBŲ STRUKTŪROS VERTINIMAS.....	7
2. REGIONŲ PLĖTROS TARYBŲ FUNKCIJŲ IR ATSAKOMYBIŲ VERTINIMAS	12
3. ALTERNATYVAUS REGIONINIO VIENETO PRITAIKYMO VERTINIMAS	18
IŠVADOS	19
BIBLIOGRAFIJA	21

IVADAS

Naujausi nacionalinės svarbos strateginiai dokumentai (Lietuvos regioninės politikos Baltoji knyga 2017; Nacionalinės regioninės politikos prioritetai iki 2030 – projektas, 2018; Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2016) ir ekspertų įžvalgos vis dažniau akcentuoja Regionų plėtros tarybų (RPT) ir su jomis susijusių institucijų pertvarkymo svarbą. Atlikta regioninės politikos analizė parodė, kad iš dalies taip yra todėl, kad Lietuvos regionų strateginio planavimo vienetų t.y RPT (kurios atsižvelgiant į jiems įstatymo priskirtas funkcijas bei pareigybes, yra atsakingos už tikslingą regionų plėtrą), įsitraukimas į regiono valdymą yra ribotas ir pasyvus (nepakankamai efektyvus/rezultatyvus) dėl struktūrinių aspektų ir daugiau patariamojo, o ne vykdomojo jų įgaliojimų pobūdžio bei daugiau techninio nei kokybinio narių įsitraukimo į RPT veiklą (Naginionytė, Samasionokaitė, 2019). Kitaip tariant, RPT nėra įgalintos priimti ir vykdyti strateginius sprendimus regiono mastu bei nėra už juos pilnai atskaitingos. Tai išryškina regioninės plėtros procesų strateginio formavimo ir valdymo bei pareigybinės atsakomybės problemą, o regioninę politiką įgyvendinančiose institucijose atsiranda nekokybiškos veiklos rizika. Analizė taip pat parodė, kad RPT posėdžiai dažniausiai vyksta rašytine tvarka, sprendimai priimami vienbalsiškai, o nagrinėjami klausimai nėra susiję su regioniniu mastu vykdomais projektais (Ibid). Tai identifikuoja mažą regioninės dimensijos svarbą RPT veikloje ir daugiau techninį nei kokybinį ir strateginį narių įsitraukimą sprendžiant regiono plėtros klausimus.

RPT vaidmuo taip pat yra labai svarbus, kalbant apie Europos Sąjungos (ES) struktūrinių ir investicinių fondų lėšų skirtų regionų plėtrai panaudojimą, nes RPT priima sprendimus dėl regioninės svarbos projektų ir tvirtina regionų plėtros planus, kuriuose numatytų projektų įgyvendinimui yra panaudojamos ES fondų lėšos. 2014-2020 m. ES finansavimo laikotarpiu ES struktūrinių ir investicinių fondų (ESI) veiksmų programa numato Lietuvai suteikti apie 6,7 mlrd. eurų investicijų, iš kurių regionų plėtrai yra skiriama apie 16,8 proc. lėšų (ES investicijos, 2019). Tai daugiau nei trečdaliu didesnė suma nei 2007-2013 m. periodu (Vidaus reikalų ministerija, 2016). Tačiau šiandieninės ataskaitos pabrėžia, kad tiek praėjusio, tiek dabartinio laikotarpio investicijos galėjo būti panaudojamos tikslingiau ir labiau atliepiant tikslinius regionų poreikius, nes socialiniai ir ekonominiai skirtumai šalyje nesumažėjo ir yra didžiausi per 20 metų bei vieni didžiausių ES kontekste (European Commission 2019; ESTEP, 2019).

Didėjančių socialinių ir ekonominių skirtumų Lietuvoje priežastimi dažnai yra įvardijama tai, kad regioninė politika šalyje vykdoma fragmentiškai, o regionų plėtros klausimai sprendžiami tik nacionaliniu lygiu ir tik investicinėmis priemonėmis (ESTEP, 2019). Regioninio lygmens valdymo stiprinimo ir decentralizacijos svarba šiuolaikinėse valstybėse yra vis dažniau akcentuojama ekspertų (ESTEP, 2019; OECD, 2017). Europos Komisijos rekomendacijose Lietuvai, viešųjų paslaugų teikimo kontekste, pabrėžiama, kad regioninė atskirtis šalyje turėtų būti mažinama siekiant kokybiškesnių viešųjų (sveikatos,

švietimo, susisieikimo) paslaugų prieinamumo (European Commission, 2019). Žvelgiant į sveikatos priežiūros sistemos efektyvumo ir kokybiškumo rodiklius, Lietuva yra raginama imtis šio sektoriaus reformų, daugiau įtraukti vietos tarnybas, kadangi bendra paslaugų kokybė yra neraminanti, skiriamos lėšos per mažos, o bendriniai rodikliai vieni prasčiausių (tam tikrose srityse net prasčiausi) ES (Ibid; Europos Komisija, 2017).

Vertinant į RPT panašių (ar šį darinį atitinkančių) regioninių institucinių vienetų veiklą kitose šalyse, tokiose kaip Švedija ar Suomija, kurių sociologiniai ir ekonominiai regioniniai rodikliai yra vieni geriausių, ar netgi geriausi, tiek ES, tiek Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) kontekste (šalys pasirinktos dėl geografinės lokacijos, sociologinių ir ekonominių rodiklių, decentralizacijos lygmens) (Eurostat, 2018- 2019; OECD, 2018; Małgorzata, 2014), matyti, kad šių darinių vaidmuo regioninės politikos formavime ir įgyvendinime yra žymiai svaresnis (Naginionytė, Samasionokaitė, 2019). Pavyzdžiui, Švedijoje, kurioje egzistuoja dviejų lygių savivalda, regioninės institucijos (regionų tarybos) turi juridinį statusą, užtikrintą finansavimą ir užima itin svarbų vaidmenį, nes yra atsakingos už sveikatos priežiūrą, regioninį viešąjį transportą, regionų plėtrą ir kitas su tuo susijusias veiklas. Tuo tarpu Suomijoje, kurios valdymo struktūra yra vienasluksnė, vis dar nėra regioninio politinio organo, kuris autonomiškai atlieka priskirtas funkcijas per demokratiškai išrinktus ir politiškai atskaitingus vienetus (kaip Švedijoje) (Ibid). Tačiau regioniniu lygmeniu administravimą vykdo Ekonominės plėtros, transporto ir aplinkosaugos centrai, Regioninės valstybės agentūros bei regionų tarybos, kurios yra juridiniai vienetai su atitinkamu finansavimu atsakingi už regioninę plėtrą, regioninės žemės naudojimo planavimą, regiono intereso formavimą bei kitus aspektus. Savanoriškas tarpsavivaldybinis bendradarbiavimas paslaugų organizavime ir teikime yra dažnas atvejis Suomijos regioninėje politikoje (OECD/UCLG, 2019). Nors Suomijoje regioninės paslaugos teikiamos savanoriško bendradarbiavimo principu, tai yra privaloma sveikatos priežiūros srityje, o tam vadovauja tarpsavivaldybinės organizacijos (klasteriai) (Ibid). Regioninio valdymo lygmens stiprinimas Suomijoje yra vykdomas ir toliau - planuojama regioninės valdžios, sveikatos ir socialinių paslaugų reforma, grindžiama dar didesniu subsidarumo ir decentralizacijos principu. Reforma (be visų kitų pakeitimų) naujai sukurtiems autonominiams regioniniams dariniams taip pat suteiktų įgaliojimus pirminės ir specializuotos sveikatos priežiūros bei socialinių paslaugų srityse (Ibid).

Tačiau nepaisant esamos situacijos (statistinių rodiklių), ekspertinių įžvalgų ir gerųjų praktikų, Lietuvos RPT veiklos ir poveikio regioninei plėtrai analizėms bei esamos RPT struktūros pertvarkos galimų priemonių identifikavimui iki šiol buvo skiriama ganėtinai mažai dėmesio. Todėl šiuo tyrimu siekėme nustatyti RPT aktualumą, įgyvendinant regioninę politiką bei esamos struktūros pokyčių poreikį, identifikuoti RPT veiklos problemines sritis ir galimus sprendimo būdus.

TYRIMO SPECIFIKACIJA

Tyrimo tikslai

a) nustatyti Regionų plėtros tarybų aktualumą, įgyvendinant regioninę politiką, bei esamos struktūros pokyčių poreikį;

b) išgryninti esmines Regionų plėtros tarybų veiklos problemines sritis ir identifikuoti galimus sprendimo būdus.

Metodas

Vykdyti vidutiniškai 1 valandos trukmės pusiau struktūruoti interviu su svarbiausiomis regionų plėtros klausimais suinteresuotomis šalimis/institucijų grupėmis:

- viešojo sektoriaus atstovais (Regionų plėtros tarybų nariais, ministerijų atstovais, vyriausybės atstovais ir kt.);
- plačiąja visuomene (socialiniais ir ekonominiais regionų plėtros tarybų partneriais, nacionalinių ir regioninių asocijuotų struktūrų ir nevyriausybinių organizacijų atstovais), kitomis visuomenės grupėmis.

Tyrimo trukmė

2019 m. gegužės 8 d. – 2019 m. birželio 28 d.

Respondentai (24 asmenys):

Tyrimo dalyvauti buvo pakviesti asmenys iš institucijų, kurios tiesiogiai prisideda prie Lietuvos regioninės politikos formavimo ir įgyvendinimo. Dalyvauti sutiko 24 asmenys, kurie atstovavo arba atstovauja: regiono plėtros tarybai (iš visų 10-ies tarybų); ministerijai, formuojančiai arba prisidedančiai prie regionų politikos formavimo; Lietuvos Respublikos (LR) Vyriausybei; LR savivaldybei; verslą vienijančiai organizacijai; savivaldybėje arba regione veiklą vykdančiai institucijai, įgyvendinančiai regiono politiką.

Tokios sudėties respondentų grupė pasirinkta dėl jų ekspertinės patirties bei pareigybinės atsakomybės veiklos pobūdžio, o tai pagrindžia tyrimo rezultatų aktualumą ir svarumą.

Visiems tyrimo dalyvavusiems respondentams buvo užtikrinamas konfidencialumas. Ataskaitoje pateikiami tik apibendrinti surinktų duomenų analizės rezultatai.

Tyrime dalyvavo:

Asta Butrimė – LR Finansų ministerijos Viešųjų finansų sistemos valdymo skyriaus vedėja

Danas Arlauskas – Lietuvos darbdavių konfederacijos generalinis direktorius

Giedrius Surplys – LR Žemės ūkio ministras

Gintautas Gegužinskas – Pasvalio rajono savivaldybės meras

Guoda Burokienė – LR Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pirmininkė

Jurgita Mitrulevičienė – Regiono plėtros departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Marijampolės skyriaus vedėja

Kęstutis Vaitukaitis – Elektrėnų miesto savivaldybės meras

Klaudija Kionies – Asociacijos „Klaipėdos regionas“ vykdančioji direktorė

Loreta Maskaliovienė – LR Finansų ministerijos viceministrė

Natalija Kazlauskienė – Europos Komisijos Regioninės ir miestų politikos generalinio direktorato vyriausioji patarėja, šiuo metu deleguota darbui LR Vyriausybės kanceliarijoje

Neringa Viršilienė – ESTEP partnerė ir Vertinimo grupės vadovė

Nijolė Dirginčienė – Birštono miesto savivaldybės merė

Povilas Isoda – Marijampolės miesto savivaldybės meras

Rasa Uždavinytė – Lietuvos savivaldybių asociacijos patarėja savivaldybių finansų ir ekonomikos klausimais

Ričardas Malinauskas – Druskininkų miesto meras

Rytis Mykolas Račkauskas – Panevėžio miesto meras

Roma Žakaitienė – Lietuvos savivaldybių asociacijos direktorė

Rugilė Andziukevičiūtė-Buzė – LR Ministro Pirmininko Sauliaus Skvernelio patarėja savivaldos, regioninės bei socialinės politikos klausimais.

Sigitas Mičiulis – buvęs Tauragės rajono savivaldybės meras

Simas Simanauskas – „Klaipėda ID“ generalinis direktorius

Vaidotas Levickis – Lietuvos darbdavių konfederacijos generalinio direktoriaus pavaduotojas

Vidmantas Japertas – Šiaulių prekybos, pramonės ir amatų rūmų prezidentas

Violeta Grigorienė – Druskininkų savivaldybės administracijos direktorės pavaduotoja

Vytautas Grubliauskas – Klaipėdos miesto meras

1. REGIONŲ PLĖTROS TARYBŲ STRUKTŪROS VERTINIMAS

RPT vaidmuo regioninėje politikoje respondentų buvo vertinamas vienareikšmiškai. Visi respondentai RPT vaidmenį regioninėje politikoje vertina neigiamai ir net 79% visų apklaustųjų taip pat neigiamai vertina ir šiuo metu vykdomą nacionalinę Lietuvos regioninę politiką.

Pagrindinės respondentų įvardintos esamos situacijos priežastys buvo:

- Ydinga regioninio planavimo sistema;
- Nepakankamas ir labai limituotas RPT vaidmuo formuojant ir įgyvendinant regioninę politiką bei sprendžiant regiono problemas;
- RPT nėra atskaitingos už pasiektus rezultatus - pareigybės atsakomybės stoka dėl esamos institucinės santvarkos;
- RPT nėra regioninis strateginio valdymo vienetas, o tik techninį darbą atliekantis politinis organas;
- Tvarių ir ilgalaikių strateginių tikslų, skirtų tikslingai ir efektyviai regionų plėtrai pasiekti nebuvimas.

Šiuo metu RPT tik „padalina“ Europos Sąjungos fondų lėšas regiono savivaldybėms, o tai nėra regioninio prioriteto ar vizijos įgyvendinimas.

RPT buvo sukurtos tik vienam tikslui - įgyvendinti projektus tam tikrose teritorijose.

RPT nėra veiksnus regioninis organas. Regioninėje politikoje svarbiausią vaidmenį užima Finansų ministeriją, Vidaus reikalų ministerija, pačios savivaldybės ir kitos institucijos.

Kalbant apie RPT įtaką mažinant socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir pačiuose juose (pagrindinį regioninės politikos tikslą), didžioji dalis respondentų (45,8%) teigė, kad RPT neturi tam jokios įtakos (finansiniu, teisiniu, politinės įtakos požiūriu) (1 paveikslėlis).

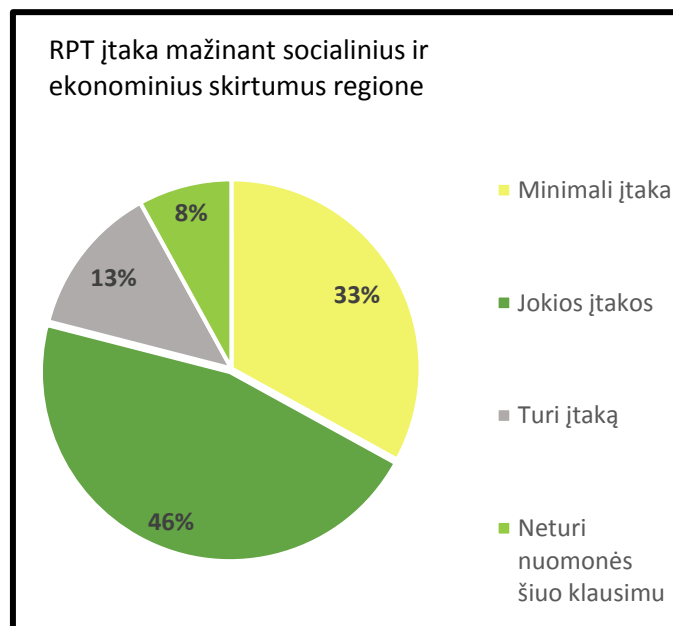
33.3% ekspertų, pabrėžė, kad RPT gali tik minimaliai prisidėti prie socialinių ir ekonominių skirtumų šalies teritorijoje mažinimo ir tik 12,5% pašnekovų mano, kad RPT turi įtakos mažinant socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir pačiuose juose.

Norint daryti įtaką, reikia finansinio pagrindo.

Nors RPT turi įgaliojimus daryti įtaką, tačiau neprisiima jokios atsakomybės.

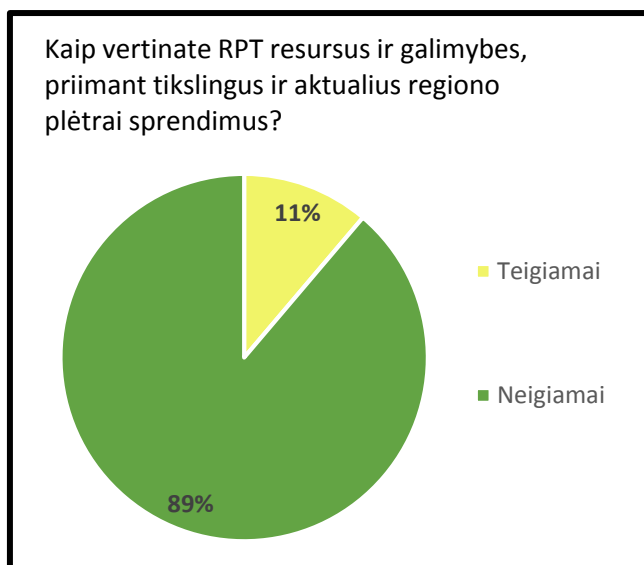
Negali daryti įtakos. Nėra įrankių, nedisponuoja nei priemonėmis, nei finansavimu. RPT net neturi tokios funkcijos.

1 Paveikslėlis

Į klausimą, kaip vertinate turimus RPT resursus ir galimybes, norint priimti tikslingus ir aktualius regiono plėtrai sprendimus, net 89% atsakiusiųjų atsakė neigiamai ir tik 11% respondentų turimus RPT resursus ir galimybes įvertino teigiamai (2 paveikslėlis).

2 Paveikslėlis

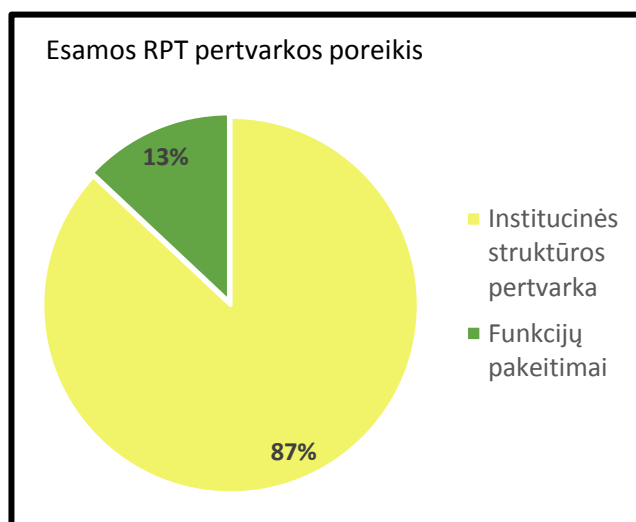

Jie neturi įrankių tam, jie yra politinio pasitikėjimo žmonės, atstovai, jų tarpusavio sutarimas tam tikrais klausimais. Jie niekada nedaro strategijų.

Jeigu mes šnekam apie regiono išvystymą, turi viskas prasidėti nuo idėjos ir strategijos.

Tokie vertinimai įrodo, kad egzistuoja ryškus esamos RPT struktūros pertvarkos poreikis. Tai pagrindžia ir respondentų požiūris - visi teigė, kad RPT institucinio stiprinimo pertvarka yra reikalinga, siekiant teigiamų RPT veiklos rezultatų. 87% respondentų labiausia akcentuoja struktūrinių, o 13% - funkcinių pakeitimų svarbą (3 paveikslėlis).

3 Paveikslėlis

Dėl esamos struktūros mes negalime kalbėti apie bendrus regioninius dalykus.

*Viešasis sektorius, mokslas,
verslas ir bendruomenė privalo būti
įtraukti į visus procesus.*

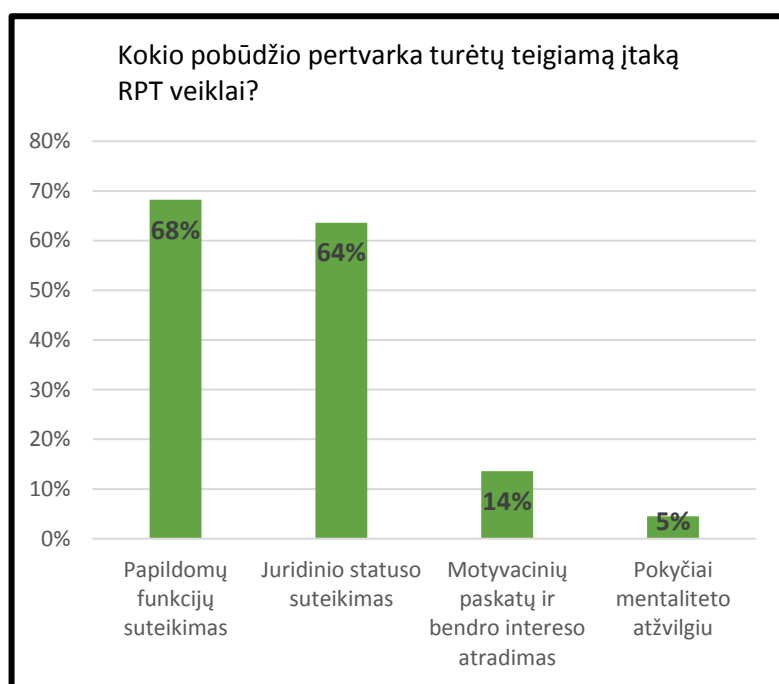
*Kol kas savivaldybės
konkuruoja tarpusavyje, bet to
neturėtų būti turėtume dirbti
kartu, bet kol kas viskas vyksta
fragmentiškai.*

Diskutuojant apie šiuo metu Lietuvoje egzistuojantį finansavimo modelį, įgyvendinant regioninę politiką, net 96% respondentų jį įvertino neigiamai.

Teigiama, kad šiuo metu veikiantis „iš viršaus į apačią“ sektorinės regioninės politikos modelis nėra efektyvus ir tai atspindi esama regioninės politikos situacija šalyje.

Kalbant detaliau apie tai, kokio pobūdžio pertvarka galimai turėtų teigiamą įtaką RPT veiklai, tyrimo dalyviai identifikavo pagrindinius pertvarkos aspektus (4 paveikslėlis). Jų nuomone, tai turėtų būti: papildomų funkcijų priskyrimas, juridinio statuso suteikimas, motyvacinių paskatų ir bendro intereso atradimas bei reikėtų pokyčių mentaliteto atžvilgiu.

4 Paveikslėlis

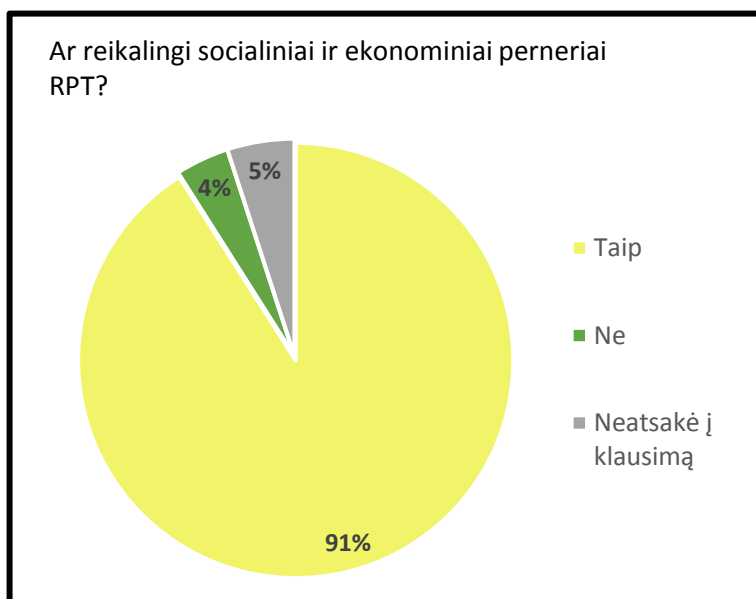

*Kad regioninis lygmuo veiktų ir jei
mes norim, kad dalis politikos ir
priemonių būtų įgyvendinama regione,
RPT turi būti pilnavertis įgalintas
juridinis asmuo.*

Atitinkamai, visi atsakiusieji (87,5% visų apklaustųjų) teigė, kad siekiant tikslingai įveikinti RPT ir mažinti centralizuotą valdymą šalies regioninėje politikoje, reikia didesnės decentralizacijos (funkcijų prasme), didesnio politinio pasitikėjimo vietos valdžios institucijomis, suteikiant joms didesnę laisvę veikti ir disponuoti regiono plėtrai skirtais finansais.

Kalbant apie rezultatyvią RPT veiklą, socialinių ir ekonominių partnerių dalyvavimas RPT taip pat buvo aptartas. Socialinių ir ekonominių partnerių vaidmenį RPT veikloje, kaip labai reikalingą, įvardino net 91% respondentų, ir tik 4% teigė, kad socialinių ir ekonominių partnerių buvimas RPT nėra reikalingas (5 paveikslėlis).

5 Paveikslėlis

Jie yra labai reikalingi, bet jaučiamas mažas jų įsitraukimas dėl jiems aktualių temų nebuvimo.

Pagrindiniai aspektai, kuriuos identifikavo tyrimo dalyviai, kalbant apie socialinių ir ekonominių partnerių galimybę įsitraukti į RPT veiklą:

- partnerių potencialas nėra pilnai išnaudojamas;
- jie yra pasyvūs dėl intereso neturėjimo (siaurų RPT funkcijų);
- šiuo metu galiojanti partnerių skyrimo tvarka yra neaiški ir netikslinga.

Visi atsakiusieji ekspertai teigė, kad šiuo metu galiojanti partnerių skyrimo tvarka yra neaiški ir netikslinga. Klausiant apie atrankos sistemos tobulinimą, respondentai kaip pagrindinės priemonės įvardino tai:

- Suteikti galimybę socialiniams partneriams geriau įsitraukti į RPT veiklą, kadangi pagal šiuo metu galiojantį „Socialinių ir ekonominių partnerių pasiūlytų atstovų skyrimo į regionų plėtros tarybas ir atšaukimo tvarkos aprašo patvirtinimą“, jų galimybės tapti RPT nariais yra ribotos ir netolygios lyginant su ekonominiais partneriais.
- Užtikrinti, kad RPT sudėtyje būtų atstovų ir iš mažesniųjų savivaldybių, o ne tik iš didžiausiųjų.

2. REGIONŲ PLĖTROS TARYBŲ FUNKCIJŲ IR ATSAKOMYBIŲ VERTINIMAS

Respondentai vertindami ir analizuodami esamą RPT struktūrą, pabrėždavo, kad pasigenda daugiau funkcijų, kurios galėtų būti priskirtos RPT ir paverstų RPT tikruoju regiono "šeimininku". Dažniausiai atsakymuose pasikartoję šios galimų funkcijų sritys:

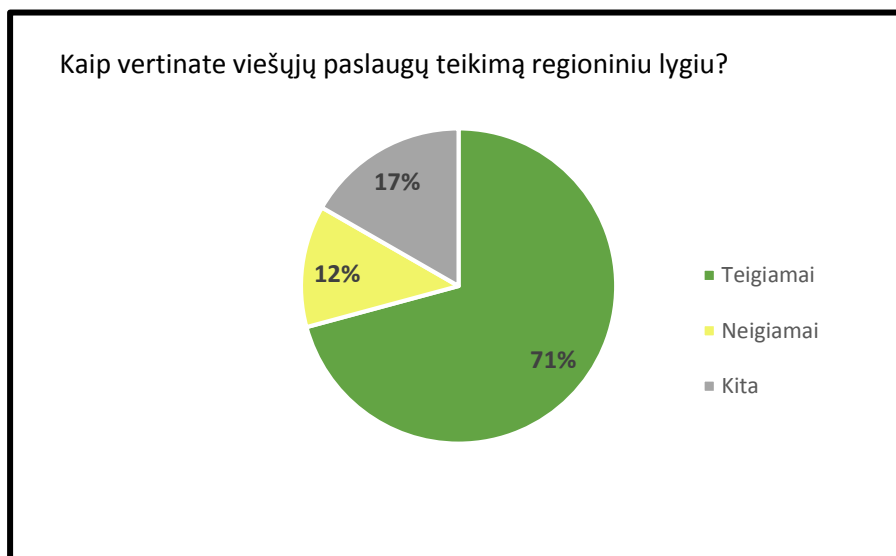
- Strateginio planavimo;
- Regioninio transporto;
- Projektų valdymo ir analitikos ;
- Įgaliojimų dėl bendrų projektų vykdymo stiprinimo;
- Bendrų interesų atradimo.

Daugelis ekspertų pabrėžė, kad bendri regioniniai projektai - itin svarbu, todėl siūlė paskatinti savivaldybes, esančias viename regione, vykdyti bendrus, gyventojų kokybę gerinančius, projektus. Didžioji dalis apklaustųjų teigiamai vertintų, jei viešosios paslaugos būtų teikiamos regioniniu lygiu (6 paveikslėlis), mažesnė dalis mano, kad tam nereikia jokių pokyčių ir regionai dabar gali tai daryti, o likusieji teigė, kad viešosios paslaugos regioniniu lygiu neveiktų.

Reikia strateginio mąstymo ir daugiau laisvės, nes dabar RPT yra tik tarpininkai, perskirstant ES fondų lėšas.

Kyla klausimas – kas tas regioninis lygmuo? Aukštesnis savivaldos lygmuo ar centrinės valdžios žemesnis lygmuo? Nuo to ir priklauso tos funkcijos.

6 Paveikslėlis

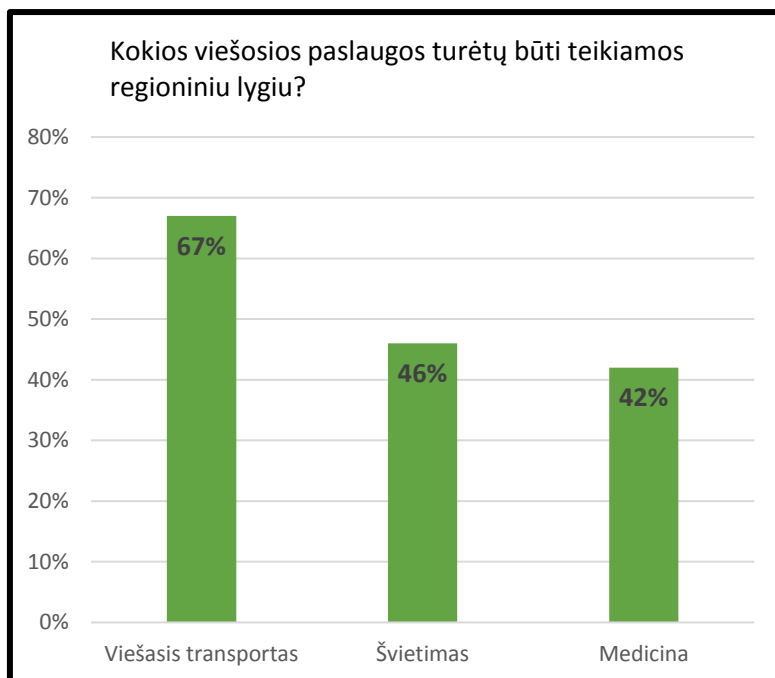
*Tam kad savivaldybės susitartų
kartu teikti bendrą paslaugą,
nereikia jokio naujo darinio.*

Teigiamai vertinantys viešųjų paslaugų teikimą regioniniu lygiu dažniausiai išskyrė tris pagrindines paslaugų sritis, kurių teikimas regioniniu lygiu pagerintų gyventojų gyvenimo bei paslaugų kokybę. Labiausiai tarp atsakymų pasikartojo ir buvo akcentuojamos viešojo transporto, švietimo ir medicinos paslaugos (7 paveikslėlis).

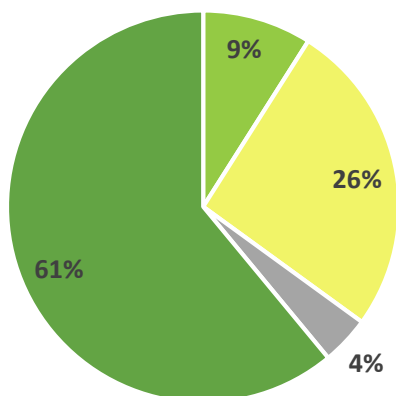
Taip pat dažnai buvo minimos su aplinkosauga, kultūra, turizmu, slauga, užimtumu, vandenvala ir kelių tvarkymu susijusios paslaugos.

Nors savivaldybės teoriškai gali bendradarbiauti ir yra pavyzdžių, įrodančių, kad Lietuvoje yra bendradarbiaujančių savivaldybių, vis dėl to respondentai pabrėžė, kad bendradarbiavimas - per mažas arba jo išvis nėra (8 paveikslėlis).

7 Paveikslėlis

Kaip vertinate bendradarbiavimą tarp savivaldybių, vykdamas bendrus projektus?

Legend: Galėtų būti geriau (yellow), Nėra bendradarbiavimo (grey), Gerai (light green), Per mažas (dark green)

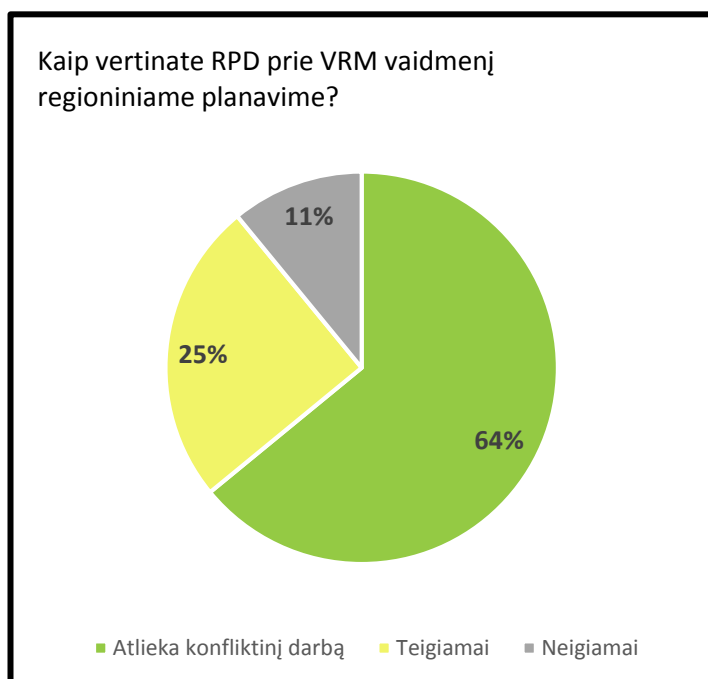
Tyrimo dalyviai pabrėždavo, kad sklandžiam bendradarbiavimui dažnai trukdo egzistuojanti konkurencija tarp savivaldybių ir bendro regioninio požiūrio trūkumas.

Kol visos savivaldybės nesupras, kad apsimoka veikti kartu, tol tas bendradarbiavimas bus formalus.

RPT darbotvarkė labai techniška ir nebėra laiko diskusijoms. Taip pat RPT nariai yra politinių partijų ir skirtingų savivaldybių atstovai, todėl susitarti bendradarbiauti sunku.

Jeigu neišeina išspręsti geruoju, tai labai gerai išspręstų ES pinigų skirstymas regioniniu principu. Reikėtų pinigų duoti regionui be galimybės išplėsti tą krepšelį per savivaldybes.

Vertinant Regionų plėtros departamento prie Vidaus reikalų ministerijos (RPD prie VRM) veiklą, respondentai pabrėžė, kad RPD prie VRM vaidmuo regioniniame planavime yra labai svarbus, nes pagal įstatymą ši institucija rengia RPP. Tačiau didžioji dalis apklaustųjų RPD prie VRM veiklą regioniniame planavime vertina neigiamai ir teigia, kad svaraus vaidmens regioniniame planavime atlikti negali, nes vykdo tik technines funkcijas (9 paveikslėlis).

9 Paveikslėlis

Yra manančių, kad RPD prie VRM atlieka konfliktinį darbą, nes ir rengia RPP, ir yra atsakingi už RPP įgyvendinimo koordinavimą ir stebėseną.

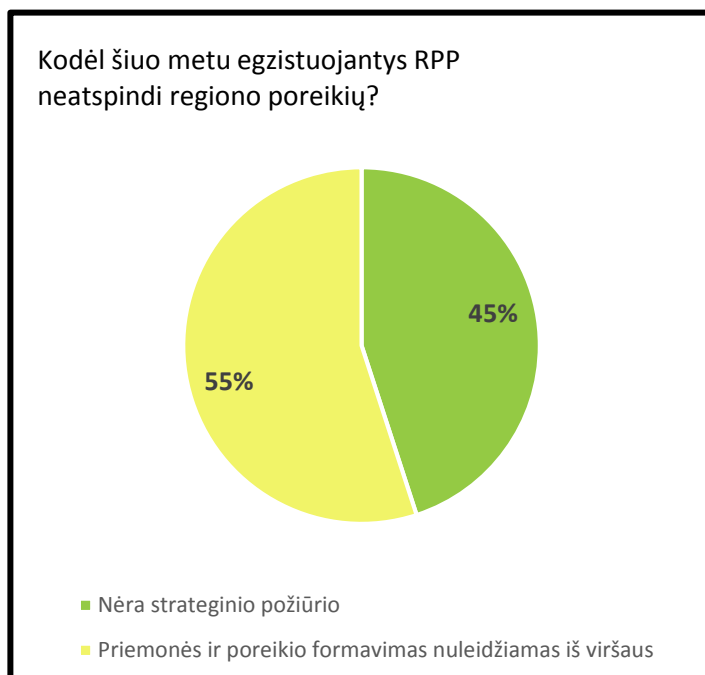
Tikėtina, kad tokia situacija lemia ir tai, jog visi respondentai vienareikšmiškai teigia, kad šiuo metu galiojantys RPP nėra aktualūs ir neatitinka regionų poreikių. Diagramoje matyti, kad pagrindiniai to argumentai: nėra strateginio, ilgalaikio, regioninio požiūrio bei jaučiamas priemonių ir poreikio formavimas „iš viršaus“ (10 paveikslėlis).

Dabartiniame etape vaidmuo nulinis, bet matyčiau labai svarbų, nes jis yra tarpininkas tarp valstybės strateginių tikslų ir regiono tikslų.

Atlieka administracinį darbą, analitiniams darbams jiems nelieka laiko.

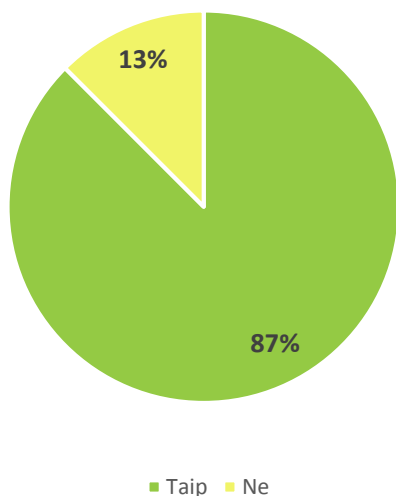
Kol kas tik jie ir dirba šiame kontekste, taryba jiems tik trukdo.

10 Paveikslėlis

11 Paveikslėlis

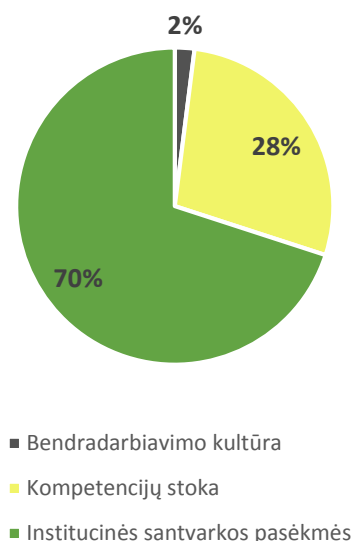
Ar jaučiamas poreikis gilesnėms studijoms ir analizėms, rengiant RPP?

RPP - atskirų savivaldybių planų kratinys, kuriame nėra regioninio požiūrio, bendros strategijos. Tai tik skambiai pavadintas dokumentas, neturintis regioninės pridėtinės vertės.

12 Paveikslėlis

Kokios yra pagrindinės RPP rengimo netinkamumo priežastys?

Turime apverstą vežimą. Mes turėtume susikurti regiono plėtros strategiją ir paskui žiūrėti, iš kokių ES lėšų galime įgyvendinti. Regionas neturėtų matyti, kokie finansiniai šaltiniai yra aplink.

Didžioji dalis regioninės politikos ekspertų teigė, kad RPP turėtų būti rengiamas remiantis ekspertų analizėmis ir rekomendacijomis, todėl daugelis tiki, jog kompetencijų centrai galėtų atliepti šiuos poreikius (13 paveikslėlis).

Pastebima, kad pagrindinis respondentų klausimas buvo, kokie būtų kompetencijų centrai? Vienareikšmiškai visi sutiko, kad jų veiklos principas - svarbiausias aspektas.

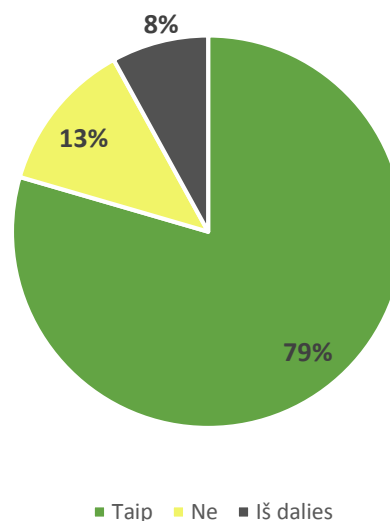
Jeigu duodam jiems daugiau galių, tai reikia jiems ir daugiau smegenų, kurios galėtų paruošti informaciją ir pateikti įvairias galimybes.

Didžiosios dalies apklaustųjų nuomone, kompetencijų centrai turėtų įgyvendinti RPT deleguotas užduotis ir būti patariamuoju RPT organu (92 paveikslėlis). Buvo pabrėžiančių, jog kompetencijų centras galėtų tapti vykdomuoju organu, o RPT - sprendimų priėmėju.

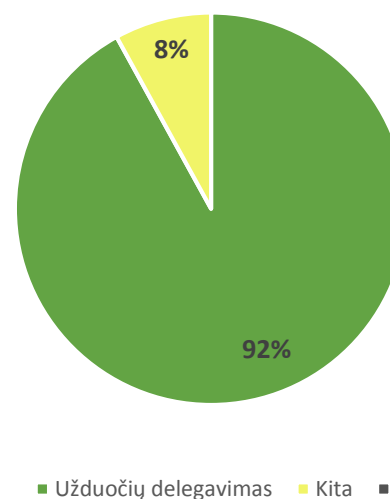
Respondentų nuomone, centras galėtų daryti investicinių projektų vertinimus, atlikti reikalingas analizes, analizuoti užsienio geruosius pavyzdžius, nustatyti strategijos kryptį ir ją kurti.

Ekspertai labai reikalingi, bet regioninis planavimas turėtų būti kasdienis darbas.

Ar kompetencijų centrai galėtų atliepti poreikį rengti RPP?

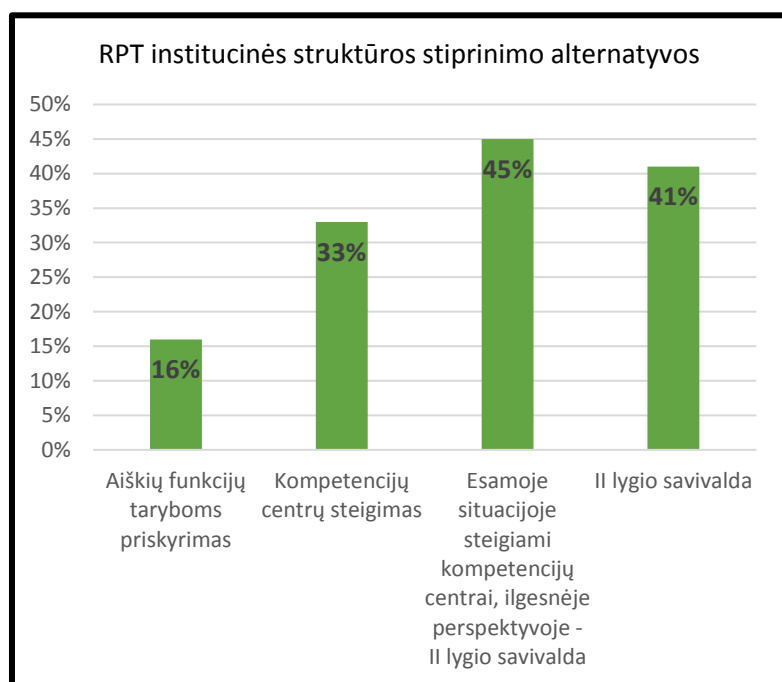
Kokiu santykiu RPT turėtų dirbti su kompetencijų centru?

3. ALTERNATYVAUS REGIONINIO VIENETO PRITAIKYMO VERTINIMAS

Paklausti apie RPT institucinės struktūros stiprinimo alternatyvas, siekiant rezultatyvesnės RPT veiklos regioninės politikos kontekste, tyrimo dalyviai įvardino keletą prioretizuojamų variantų, kurie pateikiami diagramoje (15 paveikslėlis).

15 Paveikslėlis

Ilgesnėje perspektyvoje, II-ojo lygio savivalda būtų geriausias sprendimas. Trumpalaikis sprendimas - kompetencijų centrai/agentūros. Regionai per atitinkamą modelį galėtų lengviau bendradarbiauti (tam tikroje srityje).

Reikia iš esmės keisti koncepciją ir organizavimą, o tada šitoje vietoje turi surasti savo vaidmenį ir regioninis arba teritorinis lygmuo, koks jis bebūtų.

Norime atsakingo organo su jam priskirtais uždaviniais ir funkcijomis bei finansinėmis galimybėmis. Iš esmės, turi keistis institucinis bendradarbiavimas.

IŠVADOS

Tikslinga, tvari ir darni regionų plėtra turi būti vykdoma remiantis objektyviais regionų socialinės ir ekonominės analizės duomenimis, bendradarbiavimu ir įrodymais grįsta praktika, garantuojant ilgalaikius ir efektyvius rezultatus. Gauti rezultatai identifikuoja, kad esama regioninės politikos formavimo ir įgyvendinimo struktūra nėra pajėgi tai užtikrinti. Taip yra todėl, kad RPT resursai ir galimybės, siekiant vykdyti tikslingą ir aktualią regiono plėtrą, yra ribojami įstatyminės santvarkos ir struktūrinio bei funkcinio tarybų veiklos modelio.

1. Visi tyrime dalyvavę respondentai dabartinį RPT vaidmenį regioninėje politikoje vertina kaip nepakankamą dėl įvairių RPT veiklos apribojimų (funkcijų, statuso, resursų ir gebėjimų – finansinių, žmogiškųjų, analitinių bei kita).
2. RPT įtaka socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimui tarp regionų ir pačiuose juose, o tai yra laikoma pagrindiniu regioninės politikos tikslu, yra vertinama neigiamai didžiosios dalies tyrime dalyvavusių respondentų. Taip yra dėl nepakankamų RPT finansinių, teisinių ir politinių pajėgumų.
3. Visi respondentai teigė, kad RPT institucinio stiprinimo pertvarka yra reikalinga, siekiant teigiamų RPT veiklos rezultatų. Tyrimo rezultatai identifikavo, kad RPT, kurios šiuo metu yra didžiaja dalimi atsakingos už Lietuvoje vykdomą regioninę politiką, nėra nei struktūriškai tinkamos, nei funkciškai pajėgios vykdyti tikslingą ir efektyvią regionų plėtrą.
4. Kalbant detaliau apie tai, kokio pobūdžio pertvarka galimai turėtų teigiamą įtaką RPT veiklai, respondentai identifikavo tokius pagrindinius pertvarkos aspektus: juridinio statuso suteikimą, papildomų funkcijų priskyrimą, motyvacinių paskatų bendriems regioniniams projektams suteikimą ir bendrinį mentaliteto pokyčio skatinimą.
5. Vertindami ir analizuodami esamą RPT struktūrą, respondentai pabrėžė, kad pasigenda daugiau funkcijų, kurios galėtų būti priskirtos RPT ir paverstų RPT tikruoju regiono „šeimininku“. Buvo siūloma paskatinti regiono savivaldybes vykdyti bendrus, gyventojų kokybę gerinančius, projektus. Didžioji dalis apklaustųjų teigiamai vertino viešųjų paslaugų, tokių kaip viešasis transportas, švietimas ir medicina, teikimą regioniniu lygiu. Taip pat dažnai buvo minimos su aplinkosauga, kultūra, turizmu, slauga, užimtumu, vandenvala ir kelių tvarkymu susijusios paslaugos.
6. RPT sudėtis buvo kritikuojama dėl nelygiateisiško ir nepakankamo, itin tarybų veiklai svarbių, socialinių ir ekonominių partnerių įsitraukimo į RPT veiklą. Visi atsakiusieji respondentai teigė, kad šiuo metu galiojanti partnerių skyrimo tvarka yra neaiški ir netikslinga. Respondentai pabrėžė, kad

yra būtina suteikti realią galimybę socialiniams partneriams įsitraukti į RPT veiklą ir užtikrinti, kad RPT sudėtyje būtų atstovų ir iš mažesniųjų savivaldybių, o ne tik iš didžiausiųjų.

7. Šiuo metu Lietuvoje egzistuojantį regioninės politikos finansavimo modelį neigiamai įvertino net 96% respondentų. Didžioji dalis apklausos dalyvių teigė, kad reikia didesnės regioninio lygmens funkcinės ir finansinės decentralizacijos bei didesnio politinio pasitikėjimo vietos valdžios institucijomis, suteikiant RPT didesnę laisvę veikti ir disponuoti regiono plėtrai skirtais finansais.
8. Respondentai identifikavo, kad sklandžiam RPT bendradarbiavimui regiono plėtros klausimais labiausiai trukdo egzistuojanti konkurencija tarp savivaldybių ir bendro regioninio požiūrio trūkumas.
9. Vertindami dabartinę RPP rengimo tvarką ir kokybę, visi respondentai teigė, kad šiuo metu galiojantys RPP nėra pakankamai kokybiški ir aktualūs bei nepakankamai atspindi tikslinius regionų poreikius. Rezultatai rodo, kad pagrindiniai respondentų įvardinti argumentai buvo ilgalaikio strategiškumo nebuvimas, regioninio požiūrio trūkumas bei priemonių ir poreikio formavimo „iš viršaus“ (centrinės valdžios) dominavimas planų rengime. Tai buvo įvardijama kaip ilgalaikė institucinės santvarkos, kompetencijų stokos ir bendradarbiavimo kultūros nebuvimo pasekmė.
10. Rezultatai taip pat identifikavo esamos RPT institucinės struktūros stiprinimo poreikį. Kalbant apie RPT institucinės struktūros stiprinimo alternatyvas, siekiant rezultatyvesnės RPT veiklos regioninės politikos kontekste, dalis respondentų teigė, kad esamoje situacijoje RPT funkcijų išplėtimas ir kompetencijų centrų, kaip patariamojo pobūdžio ir analitinių resursų RPT suteikimas, būtų tinkamiausia alternatyva. Tačiau, didžioji dalis teigė, kad ilgesnėje perspektyvoje perėjimas prie II lygio savivaldos valdymo modelio būtų efektyviausias sprendimas regioninės politikos kontekste.

BIBLIOGRAFIJA

1. ESTEP, *2014–2020 m. ES fondų, skirtų integruotai teritorinei plėtrai, įgyvendinimo pažangos vertinimas*, 2018.
2. ESTEP, *Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: regioninė plėtra (regioninė politika)* 3 tarpinės ataskaitos 13 priedas, 2019; Prieiga internetu: [http://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Regionin%C4%97%20politika\(1\).pdf](http://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Regionin%C4%97%20politika(1).pdf); [žiūrėta 2019-06-12].
3. ESTEP, *Tikslų tinkamumo vertinimas: regioninė plėtra; Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo III tarpinės vertinimo ataskaitos 13 priedas*, 2019.
4. European Commission, *Country Report: Lithuania*, 2019; Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_en.pdf; [žiūrėta 2019-06-10].
5. Europos Komisija, *State of Health in the EU: Lithuania Country Health Profile*, 2017. Prieiga internetu: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/355987/Health-Profile-Lithuania-Eng.pdf?ua=1; [žiūrėta 2019-06-25].
6. Europos Sąjungos investicijos, *Apie 2014-2020 m. ES fondų investicijas*, 2019; Prieiga internetu: <https://www.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/apie-2014-2020-es-fondu-investicijas>; [žiūrėta 2019-06-24].
7. Eurostat, *Employment statistic/lt. Statistics Explained*, 2017. Prieiga internetu: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/14789.pdf>; [žiūrėta 2019-06-15].
8. Eurostat, *Unemployed in the EU*. Prieiga internetu: <https://www.ednh.news/eu-reports-wide-disparities-in-unemployment-across-bloc/>; [žiūrėta 2019-06-20].
9. Eurostat, *Unemployment rate*, 2018. Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Unemployment_rate_2018.png&oldid=431361; [žiūrėta 2019-07-02].
10. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*, 2016.
11. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija, *Lietuvos regioninės politika Baltoji knyga dariniai ir tvariai plėtrai 2017-2030*, 2017; Prieiga per internetą: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Naujienos/Regionines_politikos_baltoji_knyga_20171215.pdf; [žiūrėta 2019-03-20].

12. Lietuvos Respublikos Vyriausybė; *Nutarimo dėl Nacionalinės regioninės politikos prioritetų iki 2030 metų patvirtinimo projektas*. Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų paieška, 2018.
13. Malgorzata Stec, Filip Paulina, Grzebyk Mariola, Pierscieniak Agata, *Socio-Economic Development in the EU Member States – Concept and Classification*, 2014; Prieiga internetu: http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/6413/4339?fbclid=IwAR2ZKYgQQizF02umjLHuP27SG1hj3ek_BdQSFw95MlInOW-NdR8dTUzIKxs; [žiūrėta 2019-05-20].
14. Naginionytė Akvilė ir Samasionokaitė Kristina, *Lietuvos regionų ekonominės ir socialinės situacijos apžvalga bei Nacionalinės regioninės politikos analizė*, 2019. Prieiga internetu: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2019/03/Esamos-situacijos-ir-poreikio-analiz%C4%97.pdf>; [žiūrėta 2019-06-15].
15. Naginionytė Akvilė ir Samasionokaitė Kristina. *Darnus regionų vystymasis: Regionų plėtros tarybos. Užsienio šalių regioninės politikos analizė: Švedijos, Lenkijos ir Suomijos atvejai*, 2019; Prieiga internetu: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2019/03/U%C5%BEsienio-%C5%A1ali%C5%B3-analiz%C4%97-0709.pdf>; [žiūrėta 2019-06-20].
16. OECD/UCLG, *Report of the World Observatory on Subnational Government Finance and Investment – Country Profiles*, 2019.
17. OECD, *Regional Outlook 2019: Finland*, 2019; Prieiga internetu: <http://www.oecd.org/cfe/Finland.pdf>; [žiūrėta 2019-06-28].
18. OECD, *Regions and Cities at a Glance 2018 – Finland*, 2019; Prieiga internetu: <https://www.oecd.org/cfe/FINLAND-Regions-and-Cities-2018.pdf>; [žiūrėta 2019-06-23].
19. OECD, *Regions and Cities at a Glance 2018 – Sweden*, 2018; Prieiga internetu: <https://www.oecd.org/cfe/SWEDEN-Regions-and-Cities-2018.pdf>; [žiūrėta 2019-06-21].
20. Vidaus reikalų ministerija, *Samprata, tikslas, uždaviniai*. 2016; Prieiga internetu: <http://www.nrp.vrm.lt/lt/regionines-politikos-formavimas-ir-igyvendinimas/samprata-tikslas-uzdaviniai/6>; [žiūrėta 2019-06-20].